

УДК 336.225.3:334.012.64

Коваль Л.П.

*кандидат економічних наук, доцент
ЛФ ПВНЗ «Європейський університет»***ВИКОРИСТАННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ОПОДАТКУВАННЯ
В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ****USE OF TAXATION FOREIGN EXPERIENCE
IN THE FINANCIAL SUPPORT SYSTEM
FOR SMALL BUSINESS DEVELOPMENT****АНОТАЦІЯ**

У статті розглянуто зарубіжний досвід оподаткування малого бізнесу. Досліджено особливості функціонування спрощеної системи оподаткування в зарубіжних країнах. Визначено основні напрями зменшення податкового тиску в різних країнах з метою підтримки малих підприємств. Запропоновано можливі варіанти використання спрощеної системи оподаткування в Україні.

Ключові слова: оподаткування малого бізнесу, спрощена система оподаткування, зарубіжний досвід оподаткування малого бізнесу.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрен зарубежный опыт налогообложения малого бизнеса. Исследованы особенности функционирования упрощенной системы налогообложения в зарубежных странах. Определены основные направления уменьшения налогового давления в разных странах с целью поддержки малых предприятий. Предложены возможные варианты использования упрощенной системы налогообложения в Украине.

Ключевые слова: налогообложение малого бизнеса, упрощенная система налогообложения, зарубежный опыт налогообложения малого бизнеса.

ANNOTATION

The article deals with the foreign experience of small businesses taxation. The simplified taxation system features in foreign countries are investigated. The main directions of tax pressure reduction in order to support small enterprises in different countries are determined. Possible options for using the simplified taxation system in Ukraine are proposed.

Keywords: taxation of small business, simplified taxation system, foreign experience of small business taxation.

Постановка проблеми. Розвиток малого підприємництва є одним з важливих напрямів вирішення економічних і соціальних проблем. Малий бізнес як особливий сектор ринкової економіки робить істотний внесок у формування конкурентного середовища, швидко адаптується до зовнішніх умов і володіючи додатковою можливістю видозмінювати кінцеву продукцію, слідуючи за попитом. Як відомо, малий бізнес посідає особливе місце в економіці, оскільки вирішує проблему зайнятості, дає змогу швидко переналагоджувати виробництво і тим самим оперативіно реагувати на потреби ринку, сприяє розвитку конкуренції.

На сучасному етапі розвитку малий бізнес покликаний не тільки стати елементом структурної перебудови економіки з урахуванням особливостей розвитку регіонів, але й підвищити доходи місцевих бюджетів. Основним фінансовим інструментом, який регулює взаємовідносини малого

бізнесу з державою, залишається оподаткування, яке здатне вирішити два завдання, а саме забезпечити бюджети різних рівнів фінансовими ресурсами, необхідними для вирішення найважливіших економічних і соціальних завдань; одночасно сприяти нарощуванню виробництва товарів і послуг, зростанню зайнятості населення, зокрема на основі розвитку малого бізнесу. Нині потенціал малого бізнесу в Україні явно не використовується: за такими показниками, як частка малих підприємств у ВВП або зайнятості, наша країна далека від аналогічних показників розвинених ринкових країн.

Необхідність удосконалення спеціальних податкових режимів для малого бізнесу, а також зняття найбільш гострих протиріч і узгодження інтересів держави і суб'єктів малого підприємництва визначають актуальність дослідження зарубіжного досвіду оподаткування малих підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Механізми роботи спрощеної системи оподаткування, а також практичне застосування у вітчизняній практиці досліджували такі вчені, як Г.М. Білецька [1], В.А. Валігура [2], С.І. Логвіновська [3], В.О. Орлова [4], Л.І. Чубарева [5].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас дослідження можливостей використання зарубіжного досвіду оподаткування малого бізнесу в реаліях українського сьогодення мають досить вузький характер, тому існує необхідність комплексного дослідження зазначеної проблематики.

Мета статті полягає у дослідженні зарубіжного досвіду оподаткування малого бізнесу та визначенні можливостей його застосування на практиці в умовах постійних змін ринкового середовища діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для визначення особливостей оподаткування малого бізнесу в зарубіжних країнах було використано дані дослідження OECD "Taxation of SMEs in OECD and G20 Countries" [6], в якому розглядаються особливості оподаткування малих та середніх підприємств (МСП), використання податкових пільг та інших заходів щодо спрощення оподаткування у тридцяти дев'ятьох країнах ОЕСР та G20.

В процесі дослідження встановлено, що для того, щоб зменшити податковий тиск із сплати податків з прибутку з метою підтримки малих підприємств, країни вживають різних заходів: використання презумптивного податку, можливість ведення обліку за касовим методом для обрахунку оподаткованого прибутку, а також інші спрощені процедури обліку та звітності (табл. 1).

Розглянемо більш детально кожен з інструментів пільгового оподаткування малого бізнесу.

Презумптивний податок. Відповідно до цієї схеми оподаткування підприємства, що потрапляють до категорії малих підприємств за відповідними критеріями, звільняються від сплати податку з прибутку. Податок з прибутку замінюється презумптивним податком, який передбачає базу оподаткування, відмінну від прибутку, наприклад, річний дохід (надходження). Оскільки презумптивний податок зазвичай використовує скориговану базу, для

якої використовуються звичайні податкові ставки, то в деяких випадках податкові ставки за цим податком залежать від виду економічної діяльності (наприклад, у Бразилії та Франції).

Вимоги щодо платників податку визначаються, як правило, пороговими значеннями річного доходу, в деяких країнах до уваги також береться максимальна кількість працівників (наприклад, в Бразилії, Чехії, Польщі і Словенії). Слід також відзначити, що деякі презумптивні податкові режими є добровільними і передбачають можливість вибору спрощеної або загальної системи оподаткування з обов'язковим використанням тієї чи іншої системи впродовж визначеної кількості років (Данія). Така можливість вибору податкового режиму сприяє зниженню податкових витрат та витрат на адміністрування податків. Малі підприємства можуть бути звільнені від необхідності ведення бухгалтерського обліку. Оскільки малі підприємства менш ймовірно наймають працівників для обліку

Таблиця 1

Спрощені системи оподаткування малого бізнесу в зарубіжних країнах

Країна	Платники податку	Розрахунок податкового зобов'язання
Австрія	Малі підприємства: щорічний дохід менше 220 000 євро	Оподатковуваний дохід розраховується як 88% від суми щорічних надходжень; застосовується звичайна ставка оподаткування.
	Сільське господарство та лісництво: фізичні особи-підприємці з вартістю активів нижче 130 000 євро (в 2015 р.)	Оподатковуваний дохід розраховується як надходження за рік (включаючи ПДВ) за мінусом частини щорічних витрат (70–80%), що залежить від виду діяльності, розміру земельної ділянки, розміщення, а також того, як (або де) продається продукція. Оподатковуваний дохід для менших (або менш прибуткових) підприємств розраховується на основі оціночної вартості землі.
Бразилія	Щорічний дохід до 3 600 000 бразильських реалів	Оподатковуваний дохід дорівнює річному доходу, ставка податку зростає із збільшенням доходу та відрізняється для різних видів діяльності (торгівля, промисловість чи сфера послуг).
	Мікропідприємства: фізичні особи-підприємці з річним доходом менше 60 000 бразильських реалів з 1 найманим працівником з мінімальною заробітною платою	Помісячна сплата фіксованої суми податку (залежно від виду діяльності – комерція або промисловість; послуги; комерція і послуги). Звільняються від сплати федеральних податків, місцеві податки сплачуються.
	Щорічний дохід до 78 млн. бразильських реалів	Оподатковуваний дохід дорівнює річному доходу; ставка податку відрізняється для різних видів діяльності.
Чехія	Малі підприємства, що є у власності фізичних осіб без найманих працівників та доходом до 5 млн. чеських крон впродовж одного з трьох останніх податкових періодів	Оподатковуваний дохід встановлюється податковими органами.
Данія	Мореплавні підприємства	Оподатковуваний дохід залежить від тоннажності судна; ставка зростає з тоннажністю.
Франція	Мікропідприємства, неплатники ПДВ з річним доходом до: 1А 82 000 євро (торгівля); 1В 32 900 євро (послуги)	1А Оподатковуваний дохід дорівнює 29% річного доходу; застосовується нормальна ставка оподаткування; 1В Оподатковуваний дохід дорівнює 50% річного доходу; застосовується нормальна ставка оподаткування.
	Самозайняті особи: виконання умов попередньої групи; прибутковий податок з домогосподарства становить максимум 26 631 (2014 р.)	Щомісячний податок розраховується як відсоток від доходу: 1% – від продажу товарів; 1,7% - від надання послуг; 2,2% - від надання професійних послуг.
Польща	Фізичні особи з річним доходом в попередньому році до 150 000 євро	Сума податку, що встановлюється податковими органами.
	2. Мікропідприємства: малі підприємства в сфері послуг з кількістю найманих працівників до 5 осіб.	Податок розраховується на основі податкової карти, де податкове зобов'язання залежить від виду діяльності та її обсягу, кількості працівників, числа жителів в населеному пункті, де розташоване підприємство.

з метою оподаткування, то спрощений облік під час використання презумптивного режиму оподаткування забезпечує більшу впевненість платників щодо точності визначення їх податкових зобов'язань. Крім сприяння наповненню бюджетів за рахунок надходжень від таких податків, використання схем обліку презумптивного податку полегшує перехід малих підприємств, що перевищили порогові значення, у звичайний режим оподаткування прибутку.

Найпростішим видом презумптивного податку є одноразовий податок, що сплачується як стала сума. На практиці такий податок застосовується до підприємств, що здійснюють діяльність з незначним оборотом (наприклад, перукарі, механіки, рибалки). Основними перевагами податку є його простота, незначне податкове навантаження та невеликі витрати на адміністрування податку. Водночас, будучи фіксованою сумою, одноразовий податок може нести більше навантаження на підприємства з нижчим доходом, а в періоди, коли підприємства одержують низькі доходи або збитки, необхідність сплати податку може призвести до проблем із грошовим забезпеченням діяльності підприємства.

У зв'язку з цим в Угорщині існують два режими спрощеного оподаткування малого бізнесу.

Перший режим оподаткування KIVA, що базується на обсязі грошового потоку підприємства і заміняє податок з прибутку, соціальні внески та внески на професійне навчання. Податкова ставка становить 16% від бази оподаткування – надходжень платника податку. Ставка зростає зі збільшенням витрат на персонал. Податковим режимом можуть скористатись суб'єкти з кількістю найманих працівників не більше 25 осіб та річним доходом не більше 500 млн. угорських форинтів. Проблемні моменти застосування цього режиму полягають у створенні умов сприяння трудомістким підприємствам, що швидко розвиваються, а також забезпеченні нейтральності між виплатою заробітної плати та податковими зобов'язаннями роботодавця.

Другий режим оподаткування (КАТА) полягає в сплаті одноразового податку самозайнятими особами. Відповідно до умов цього режиму

оподаткування підприємці, що зареєстровані як малі платники податку, сплачують щомісячний платіж в розмірі 50 000 угорських форинтів (або в розмірі 75 000 угорських форинтів у разі, якщо підприємець вибрав вищий рівень соціального захисту). Цей одноразовий платіж застосовується під час одержання доходу до 6 млн. угорських форинтів, якщо ж дохід перевищує цю суму, то сплачується податок в розмірі 40% від суми перевищення. Сплата цього податку звільняє від сплати податку з прибутку підприємства, прибуткового податку з громадян, соціальних внесків, внесків з охорони здоров'я, пенсійних внесків, а також внесків на працевлаштування та професійне навчання. Водночас він не звільняє від сплати ПДВ. Режим оподаткування КАТА створений для протидії тіньовому бізнесу, а також з метою спрощення обліку на мікропідприємствах.

В Італії існує презумптивний податок, який заміняє прибутковий податок, регіональні та муніципальні додаткові збори і регіональні податки з виробництва. Платники цього податку звільняються від сплати ПДВ, проте вони не можуть віднімати вхідні платежі по ПДВ. Платниками податку можуть бути лише фізичні особи-підприємці з певним лімітом річного доходу (табл. 2).

Податок до сплати розраховується як 15% від бази оподаткування, яка встановлюється шляхом застосування ставки прибутковості (рентабельності) до валового доходу підприємства. Наприклад, підприємству, що працює в сфері роздрібною торгівлі з доходом 40 000 євро в рік, слід сплатити 2 400 євро податку: $40\ 000 \text{ євро} * 40\% * 15\% = 2\ 400 \text{ євро}$.

Інший відносно простий вид презумптивного податку – податок, що базується на індикаторах розміру підприємства, відмінних від обігу чи прибутку. Такими індикаторами можуть виступати загальне число працівників, вартість активів, споживання електроенергії тощо. Базу цього податку загалом важче сфальсифікувати, ніж показник обігу або прибутку. Негативною рисою податку є те, що платники намагалися обмежити фінансування тих витрат, які стосуються індикаторів, наприклад, якщо база оподаткування пов'язана з кількістю працівни-

Таблиця 2

Порогові значення доходу та ставки прибутковості для розрахунку спрощеного податку в Італії

Сфера економічної діяльності	Ліміт доходу, євро	Національна ставка прибутковості (рентабельності)
Харчова промисловість	35 000	0,4
Оптова та роздрібна торгівля	40 000	0,4
Торгівля іноземними продуктами харчування	30 000	0,4
Міжнародна торгівля	20 000	0,54
Будівництво і нерухомість	15 000	0,86
Торговельні посередники	15 000	0,62
Ресторанний та готельний бізнес	40 000	0,4
Професійна діяльність	15 000	0,78
Інші	20 000	0,67

ків, є ризик того, що підприємства намагалися обмежувати кількість найманих працівників, якщо сума податку залежить від площі нерухомості, то, відповідно, мінімізуються інвестиції в основні засоби.

Індикаторний податок часто використовується стосовно підприємств, що займаються специфічними видами підприємницької діяльності. Наприклад, в Данії такий податок застосовується стосовно мореплавних підприємств, де індикатором, від якого залежить сума податку, є вантажопідйомність судна. В Індії таким податком оподатковується транспортний бізнес, де податкове зобов'язання визначається як конкретна сума за певний обсяг перевезеного товару.

Крім того, індикатори для сплати податку можуть бути пов'язані з веденням бізнесу в специфічних географічних зонах. Наприклад, в Польщі податок з мікропідприємств, крім низьки інших індикаторів, залежить також від кількості жителів в місті, де розміщене підприємство. В Австрії серед індикаторів, що визначають суму податку, враховується той факт, чи здійснюється діяльність в районі Альп.

Найбільш поширеним видом презумптивного податку є податок з обігу. На відміну від одноразового та індикативного податків, податок з обігу залежить безпосередньо від масштабів підприємства, які вимірюються розміром його обігу. Фіксована податкова ставка є досить високоефективною податковою ставкою для підприємств з доходом нижче певної межі. Таким чином, податок з обігу передбачає більший податковий тягар для низькоефективних підприємств, а також запобігає розміщенню капіталу в тих сферах економічної діяльності, де поріг рентабельності нижче середнього.

Схема оподаткування податком з обігу часто застосовується стосовно конкретних секторів економічної діяльності. Цікавим прикладом є Чилі, де податкове зобов'язання малих залізодобувних підприємств залежить від ціни на мідь (якщо останні займаються видобутком міді, золота або срібла).

Висновки. Підсумовуючи зарубіжний досвід побудови системи оподаткування малого бізнесу, можна стверджувати, що в більшості країн світу існують механізми пільгового оподаткування малих підприємств. Оцінити їх ефективність важко, адже в кожному конкретному випадку система оподаткування виступає лише елементом комплексного механізму фінансової підтримки малого бізнесу. Крім того, не всі варіанти застосування пільгового оподаткування

можна використовувати в Україні. Водночас, на нашу думку, на деякі із заходів слід звернути особливу увагу в процесі реформування спрощеної системи оподаткування в майбутньому.

По-перше, заслуговує уваги досвід Італії щодо диференціації ставок за видами діяльності. Підхід, що використовується в Італії, на нашу думку, дає змогу максимально врахувати рівень рентабельності діяльності в тій чи іншій галузі, а також пріоритетність фінансової підтримки окремих видів економічної діяльності суб'єктів малого підприємництва. Оскільки базою оподаткування єдиним податком в Україні є обіг підприємства, то підприємства з високим рівнем рентабельності мають можливість набагато ширше скористатись перевагами пільгового оподаткування, тоді як для високозатратних підприємств з невисоким рівнем рентабельності перевагою єдино податку є лише спрощений порядок обліку та звітності, а не аж ніяк не одержання додаткових ресурсів для розвитку у зв'язку зі сплатою меншої суми податку. Враховуючи це, вважаємо, що використання досвіду Італії може виявитись особливо цінним в сучасних умовах.

По-друге, заслуговує уваги також досвід Польщі щодо оподаткування мікропідприємств, де податок розраховується залежно від виду діяльності та її обсягу, кількості працівників, числа жителів в населеному пункті, де розташоване підприємство. Врахування більшого переліку параметрів, що визначають суму податкового зобов'язання, дає змогу досягти максимального рівня справедливості оподаткування, зокрема фізичних осіб-підприємців.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гармонізація податкового законодавства: українські реалії : [монографія] / [Г.М. Білецька, М.В. Кармаліта, М.О. Куц та ін.]. – К. : Алерта, 2012. – 222 с.
2. Крисоватий А.І. Домінанти гармонізації оподаткування: національні та міжнародні вектори : [монографія] / А.І. Крисоватий, В.А. Валігура. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2010. – 248 с.
3. Логвіновська С.І. Концептуальні підходи до спрощеної системи оподаткування в Україні / С.І. Логвіновська // Економічний форум. – 2013. – № 3. – С. 180–188.
4. Орлова В.О. Вплив спрощеної системи оподаткування на подальший розвиток малого бізнесу / В.О. Орлова // Сталий розвиток економіки. – 2013. – № 3. – С. 78–81.
5. Чубарева Л.І. Малий бізнес: теорія, механізми підтримки становлення та розвитку : автореф. дис. ... канд. екон. наук / Л.І. Чубарева. – Донецьк, 2008. – 20 с.
6. Taxation of SMEs in OECD and G20 Countries / OECD Tax Policy Studies. 2015. № 23. – 154 p.